

ЧАСТЫН БАЙЫРЛАЛЫ-БИЛЕ, ЭШТЕР!

Бүгү чурттарнын пролетарийлери, каттыжынар!

ШЫН

1991 чыл

май

1

среда

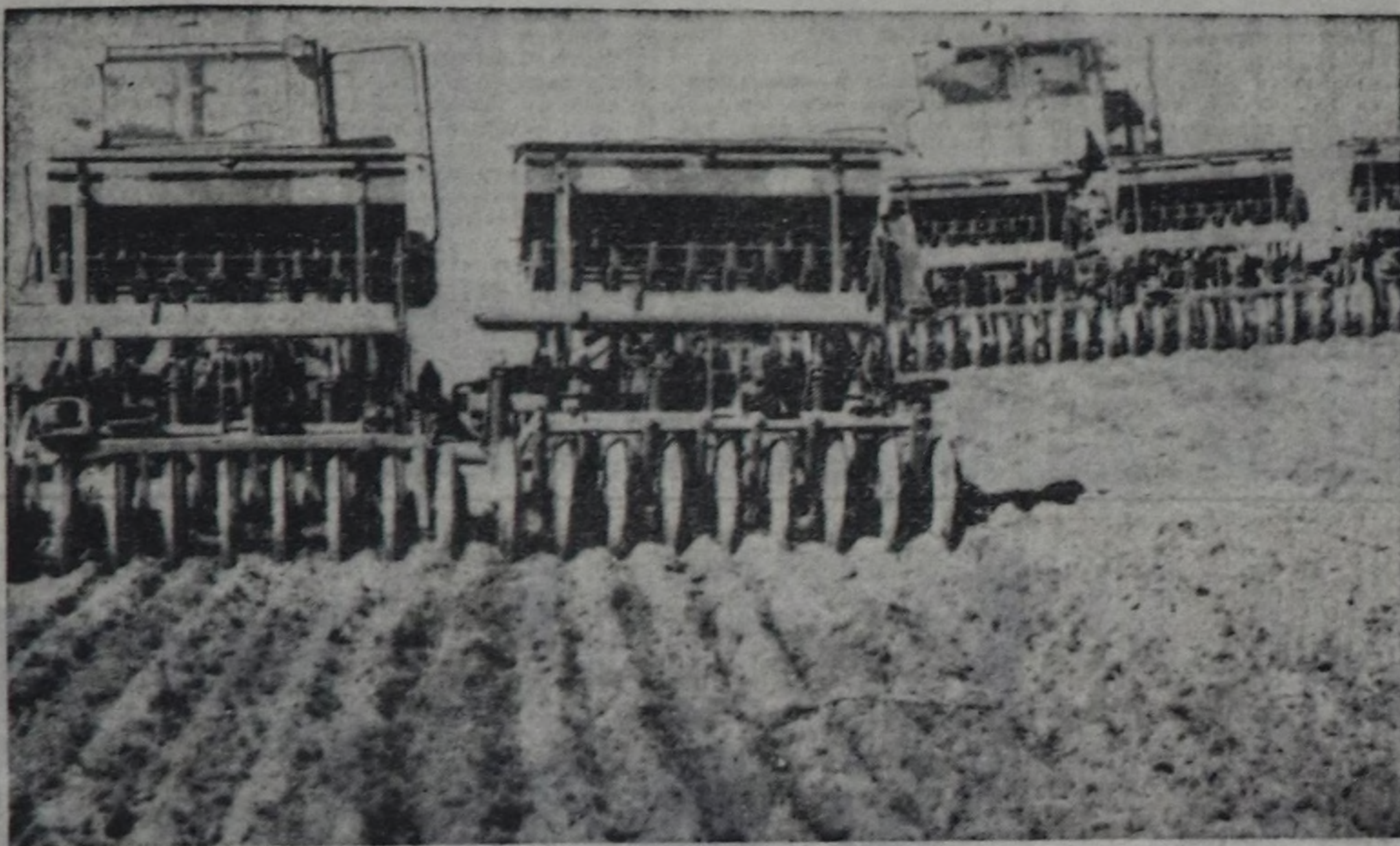
№ 79 (14579)

(Чагылар өрттө 8 көп.)
Садар өрттө 10 көп.

РСФСР-нин Компартиясынын Тыва рескомунун, Тыва АССР-нин Дээди Сөвединиң болгаш Министрлер Чөвүлелинин органы

Часкы
хову
ажылдары

КОГУРУМ-БИЛЕ ЧАРЖАЛАШТЫР

Каан, аяк хүн. Ынчалза-даа соок сырын бар. Когурумдуг частын когу ам-даа үзүлбээн. Найыралдын, ынакшылдын, эл-сөккөл каттыгырылганын хүн — Май 1 бугурунда Такыда ССРЭ-нин 60 нылз аттыг совхозтун тараа шолдеринге агаар ындиг турду. Харын-даа совхозтун ийгин бригаданын ирак эвеске, Таңды тышынн эдектеринге хар чаапкан. Ол хирежиде-ле черде ойу келген болганда, эртенги серинде-ле эрип калган. «Тракторум кабинанын иштиге үш литр савага суг докуп калган болду» — деп, тракторист Май-оол Оюн чугаалады. Ийет, бо час берге, соок, хатгы бооп турарын шугурус — көдээ ишчилер-даа, хоорай чурттакчылары-даа билди бис. Оон улам-даа тараажылар хову-шолдерге орайтады үнгөн. Ам харын шору шуудай берген. Шык базарышкыны кидин түдүк чоруп турар. Бо ажылды Д. Б. Хертеке удурткан ийгин бригаданын механизаторлары база эгелей берген.

Демир-оол Биче-ооловичиниң чугаазы мындагы болду: «Эрткен чылын бо бригаданы каапкан чүве. Ам катан ээлеп эгелесинис. Амдыкындаа чеппи бажынырыштып алган, манча дүшпөт өл тур бис. Бөгүн столонаны чугалап тур, а даарта механизаторларыны удуур, дыштаныр ороздери чугалаар, чур. Оон соонда, манча шуут-ла турумчуй бээр бис. Поварыш бээр. Бригаданы катан тургузуп турар болганда, айаа ажылдар калдыр керек. Оун бригадир чет-челеп алган. Ам ында 14 киж бар. Чангыс ээлчег-биле ажылдарынга четпир. Ол коллективтин иини шолу база шору — 1800 гектар. Аяа олор кызыл-тас, сула тарым. Май бугурунда, ол эртен аяа соок-даа болза, бригадир ийн агретатты планктар ажыл чорулар кылдыр эл-карган. Ынчалза-даа аяларган чер докуп калганын ийн ийн хорунче кирбес болган. Ынчалза-даа оларнын бирээзин соксаткыш, өскезин шала иштик шолде чорууду-кан. Ол ында ажылдап турар дыштылар. А өске тракторист (бистер дүшү үеинде челе берген бис. Ынчан тараажыларнын хой кезин бригада төвүнге турду) элээн ирак-та, тей артында, шык басы. ыныкыны чорууду турар, аяаа база бир киж нежежи бээрин бригадир Д. Б. Хертек таймырларды. Бригаданын механизаторлары 220 гектар черини шыгын базыр-ган.

— А чаштырылган каян эгелээр деп планнап тура-

рыл? — деп, Демир-оол Биче-ооловичиден айттыдым. — Май 2-3-те деп көрүп тур бис. Ынчалза-даа агаар-бой-дус бо хевээр турар болза, берге-дир. Биске чыгыт, аяк хүннер херек. Хорзун эки эрип, чылып кээр кылдыр аан. Оон кадында, бистин бо бригаданын шолуунуң барык. 700 гектар хирезин шык мындагы хүннер турар болза, дораан ажылап шылазас бис. Оун таймырларга мындагы чүве. Чуга дээрге тайга эдээ чер болгаш оон баткан суглар бо шолдерге келгеш, кыжын буудуктады бээр, а чазын эрээш, бичин-бичин хөөлбектер апаар. Оон олар-нын черге эки сиңип кире-рин манар. Түвктин-ле аажок. Ынчалза-даа баштай аяларып болгу дег черлерин көрүп, ажылы башкаар, хөдөлүр бис. Оон өске арга бисте чок — деп, бригадир ол тараа шолууну мында «сажынынг» таарымаан сеткилин илеретти.

Ийет, тараажы кижиге частын чангыс хүнү хамаан-чок, чангыс шыгы безин үе-лиг ышкыжытай. Оон кадында, оларнын буруузу-биле эвес, а агаар-бойдуштуң бай-далы-биле часкы хову ажыл-дары орайтады эгелээн бо-ганда, бригадирин-даа, механизаторун-даа дүңдүрээр, сагымжы саарык апаары чоп. Ол бригаданың кол күжү бо: 2 «К-700», 2 «Беларусь», 5 «Т-150». Олар ажылап турар. Ында 18 саяланы чыс-каан каан тур. Оларнын сеп-телгенин механизаторлар бот-тары кылган. Амгы байданы ындиг-ла эки эвес-даа болза, чыгы үеде чаагай дүжүт дээр ажылдар күзелин олар илеретип турду.

А суурдан ирак эвесе ол совхозтун бирги хову-трактор бригадасы бар. Мында чакы-жык машина — бригадириниң «Волга» артып калды. Кок-тараа чаштырылганын эгелээн үш агретат ынаар, доп ар-тык ажыталы бергенде, С. А. Макаров-биле чугала-жыр аргалыг болду.

— Баштайгы шенелдени — шык базарышкынын апрель 25-те эгелесинис. Шолдерин дүжүткүр байданы шолуг эвес: хорзун эээш, колдуун-да-ла эленинчекте апарган

чер бо. Амга чедир 800 гек-тар шолдун шыгын базырып, элээн ажылдамыс. Техника четпир — тракторлар, көдээ ажыл-агый машиналары шу-пту мында, бригада төвүнде. Урезинин база четпир-биле экеп алдымыс — деп, Сергей Андреевич мээң баштайгы айтырымга ындиг харым берди.

Бригаданын шолу делгем: кызыл-тасты 1199, көк-тараа-ны 33, арбайны 500, чангыс болгаш хой чылдыг сипен-нерин 1300 гектарга чажып, тарым. Ам көк-тарааның ча-жылдааны чорууда берген о. А. кызыл-тасты, арбайны соолзүрөсир чажарын көрүп турар. Оун база-ла агаар-бой-дус байданын барымдаалаар: май 10 үезинден бээр чашты-рар.

Совхозта баяк мережиздик мотористер, оалга алпар-турамы, электри системасы эки сайгарып билер сепнал-тер чогуна Сергей Андреевич хомузалын илеретти. Хоорайдан мындагы специали-стер манча келир болза, квар-тиралар-биле дораан ханды-рарын-даа ол чугаалады. Ма-

нда келгеш мал-магандан тутсунар, рынок экономика-нын үезинде амдыралга ажыстыг, немере болур чүве ол ышкыжы-даа диди. Бри-гадириниң чалаалганы эки, ке-дидиг ышкыш эвес-тир бе?

Ол хүн көк-тараа чажылда-зыга дүжүлгүлөгү механизаторлар ажылаан. Оларнын аттары бо: Санты Куулар, Олег Оюн, Александр Оюн. «Идегелдиг, харымсалгалыг улус чүве» деп, үеелелди бригадир оларга хамзаарыш-тыр чугаалады.

Дүжүт дээр демисел үр-гүлчүлөшпашан. Часкы хүн чылды чегерер деп чугаа бар. Ындиг болганда олар-нын ажылынын түңселин кү-лүн көстү бээр. А майнын баштайгы хүннеринде тараа-жыл база-ла ажылдаа: чер аяларар, үрезин чаштырар.

Шактыр-оол ДОРЖУ. «Шынык» корр. ЧУРУКТАРДА: көк-та-раа чаштырылгасы; трак-торист Май-оол Оюн. Ондар ОХЕМЧИКТИН фо-толары.

Дүүн — МӨНГЕДЕ АРТТЫРГАН

Тыва АССР-ниң Кур-страх эргелелинн кол-лективни чоңуң эт-хо-репти болгаш хууда камгаламын база үст-пүр, бугурулгелерин, ажыл-агыйларын ажыл-чорудулганынга хуруне страхованиени тургу-зар талазы-биле соолгу чыдарда чедип алган эки көргүзүлгери дээр ССРЭ-ниң Сан-хөө ми-нистерствозунуң бо-гаш хуруне албан чер-леринн ажылдакчы-ларынн профэвкелс ТК-зынн шилчир Кы-зыл туун болууна мөңгези-биле артырып адыр эргик чаалап ал-ган.

Чижээлээр, Мөңгү-Тайга районун курстрах салбырынн коллектив эрткен дорт айны планын дүүн күүседиңкен.

Белик көргүзүлгери че-дип алырынга кол илгир болган чүүлдерин бирээ-зи — курстрахтын респу-блика эргелелинн ажы-лында чамдык чүүлдерин үениң ителесинге дүүш-түр эде тургусканында.

Бөгүн — КЫМ ШУГУЛУР И Р Г И?

Бөгүн кызылчалар болгаш аалчылар «Хү-реш» стадионун олу-тарын ээлептер. Аяаа хоорайнын бирги чери дээр шилчигин 32 мөңгич хүреж болур.

Солак-шудан кеткен, мөкс-мөкс шыганыр-лыг, уду-биче мөгелер ээр куш дег дөңү үер. Кымын шугулу, чепион-боду- бергенин дараазында, солунуң үндүлгезинден билп алыр силер.

Хүреш соонда солун оюн-лотереи ойнадышкы-ны база болур. Бир рубль ортоткы билет-биле «Мос-квич-412» маркалыг маши-намы болгаш хергелелди өске-даа чугула барааны-ры ойнадып ап болур.

Култураның болгаш дыштанылганын Гастелло аттыг парктың спортну маргылаалар — баскет-болга, тенниске бирги чер дээр демисел база оон-тоглаалар орай кезээге че-дир уламчылар.

(Бистин корр.)

Даарта — АЖЫК КӨЖЕГЕ

В. Кок-оол аттыг хо-жум-шин театрынга дүштекин 12 шак тур-да, өөреникчилерин «Хөгжүмүңүз час» деп концерти болур.

Каас, шеверин кетти-ген школьдарын уран талантылары ажык көжөге дамчыштыр ада-недерин өөртур. Найыралга, күш-ажылга, тайыгыга турас-кааткан ырылар, уран ном-чулгалар, танылар, катты-рычтыг шоолулар кон-цертин кол программасы-ның өззө болуп турар. Ол ышкы Култураның бо-гаш дыштанылганын Гас-телло аттыг паркынын Делгелге залында урулар-тыр «Раст» чурук тырт-тыр кулуунуң фото-чу-руктар делгелгези ажит-тынар.

Дыштанылгылар болгаш аалчылар кезээк-нин беш шакта Кызылдын уран чүүл училищезинин «Азас» ыры-хожум ансам-блинин концерти база кө-рүп болур.

Владимир САРЫГЛАРЫН «Май байырлары» деп фотоплакаты.

Ч О П У М

Ындылалган чүрөөм үнүн Ыдыкталдыр ырдаптар мен. Уран-чараш аялган. Улус монум чаяап берген. Кежим улуг болганында, Келээ шагда чалгынныг мен. Тайбын иште начын болгаш, Дарганназас чүвем-не чок. Ыраажы мен. Чонумнуң

Дамды ышкыш көзүң-дир мен. Ынаа-даа бол дамды база Далай, хемден ылгалышпас. Мария РАМАЗАНОВА. Тыва АССР-ниң алдардыг артизи.

БАЙЫР

БЕДИРИИШКИННЕРИ

Е. Б. Байындыга «Тыва АССР-ниң алдардыг чу-рукчузу» хүндүлүг атты тыпсыр дугайында

ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СӨВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУН ЧАРЛЫ

Дузалал уран чүүлүнге ачы-кавылазы дээр даш чоңуку-зу, ССРЭ-ниң Чурукчулар эи-лелинн кижигүү Елизавета Байырова Байындыга «Тыва АССР-ниң алдардыг чурукчу-зу» хүндүлүг атты тыпсыр.

Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Даргазы Ч.-Д. ОНДАР. Кызыл хоорай. 1991 чылдың апрель 29.

Б. Б. Кувезинге «Тыва АССР-ниң күш-култу-разынын алдардыг ажыл-дакчызы» хүндүлүг атты тыпсыр дугайында

ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СӨВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУН ЧАРЛЫ

Күш-културага ачы-ха-вылазы дээр областтың проф-эвкелеринин ВДФСО чоңу-лелинн даргазынын ораак-чызы Булачи Балзюнич Ку-везинге «Тыва АССР-ниң күш-културанын алдардыг ажылдакчызы» хүндүлүг ат-ты тыпсыр.

Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Даргазы Ч.-Д. ОНДАР. Кызыл хоорай. 1991 чылдың апрель 29.

Бүгү делегейин ажылы чондарынн эл-сетки катты-тырылганын байырлаа — Май 1-ин таварыштыр Тыва АССР-ниң ажылч чонунга байыр чедирген телеграммалар Калмык ССР-ниң Дээди Сөведине болгаш Минис-трлер Чөвүлелинде, РСФСР-ниң Компартиязынн Кал-мык болгаш Якут республика комитеттеринде, Даг-Алтай-нын республика Сөвединиң куускомунун президиумунда болгаш СЭКП обкомунда РСФСР-ниң Компартиязынн Тыва республика комитети-нин адынга келген.

Республиканың ажылч чондарыга Май 1-ин байыр-ларын таварыштыр байыр чедиргеш, совет нийтиселди экономикалык болгаш угаан-бодал чазартылганынга уду-г чедиргеш болгаш угаан-мазты тайбынын болгаш эл-тежилгени чедип алырын ба-ла калкышыл болгаш ху-да аас-кежикти ук телеграм-маларда илергелээ.

АЖЫЛЧЫ ЧОНГА СОЦИАЛ МАГАДЫПАЛДАРНЫ БЕДИДЕР ДУГАЙЫНДА

ДУГУЙЛУГ САДЫГ, ООН ЭЭЗИ

Очерк

РСФСР-ийн Дээд Сөвд-
нийн доктарын бэлдэгч
1 чүүл. Күш-ажыл төлө-
лөхтэй энэ эвээш хөм-
1991 чылд, айта 180 рубль-
эвээш, а 1992 чылд, ян-
варь 1-дэй эгээрш, 195 рубль-
ден эвээш эвэс кылдыр доктар-
дыр, мында үүрмектэй сатар
өртөктөрүн өсүртүн-биле
холбоштур 1991 чылд, апр-
ельд күнүгү болуур
күнүгү компенсация кирип
турар.
Күш-ажыл төлөвирини эң
эвээш хөм-ээлине немет тө-

дөлгөдөр, өскө немсэлдөр, а
ош ышаш шашнап ашталары
болган өскө-дээ шашнашкын
акшалары кирбес.
Күш-ажыл төлөвирини эң
эвээш хөм-ээлине белидери
1991 чылда күш-ажыл төлө-
виринге көрдүгөн акша-хө-
рөмгүнүн күсөл-биле чор-
дур, бюджеттін албан чө-
рө-рине болган организация-
ларга база ындам болур.

2 чүүл. Түр үеде ажилдаар
шинээр чидиргенде, бээр по-
собенин эң эвээш хөм-ээли
60 Хоойлунун 1 чүүлүнүн

бирги кезинде көрдүгөн
күш-ажыл төлөвирини эң
эвээш хөм-ээлине 90 хуузу
болур кылдыр доктардыр.
3 чүүл. Ажилдаар үенин чо-
гуур үргүлчүлүгүн бир шо-
кун кымыр. Ажилдаар үе-
нийн чогуур үргүлчүлүгүн не-
асалаа дөртөн шаштан ко-
дөөсө кылдыр доктардыр.

4 чүүл. Адам хүнүгү ажил
неделээниң (календарын
дөрт неделеге) дүүшүр
алырга, бүтү-дө ажилчы чо-
нарга чыл саныга адыр тө-
лөвлөргү шөлөөн чээрби

дөртөн эвээш эвэс ажил хү-
нү үргүлчүлүгү адыр
доктардыр.

5 чүүл. Дээм өөрдилге
чөлдөрүнүн база өргөм-ши-
келде албан чөлдөрүнүн ча-
ныла аспиратурала бүтү-
рүггө ажилдаары өөрөнч
турар аспиратурала сти-
пендияны бо Хоойлунун 1
чүүлүнүн бирги кезинде
көрдүгөн күш-ажыл төлө-
вирини эң эвээш хөм-ээлине
100 хууздан эвээшэс
кылдыр, дээм өөрдилге
чөлдөрүнө шүүт кирип өө-
рө-

нип турар эки өөрдилгелігі
студенттерге — 80 хуузу
кылдыр, ортукма тусай өө-
рдилге чөлдөрүнүн кирип
өөрөнч турар эки өөрдил-
гелігі сургууларга — 70
хуузу кылдыр төлөөрн док-
тардыр.

6 чүүл. Бо Хоойлу бугу-
рулгелерин, албан чө-
лдөрүн болган организация-
ларын каныг вестом-
га чагыртырлан хамаары-
га чокка, бүтү бүдүрүл-
гелерин, албан чөлдөрүн
болган организацияларын

бүтү ажилчы чоннарыга,
5 чүүлде айтылган өө-
нип турар бүтү кижилерге,
а ол ышаш тус-тус хамаары-
ларга бараан бооп турар
ажылчы чоннарга (инженер,
шофёрлар, секретарлар бол-
гон ө. д.) хамаарыштыр күш-
түт болур.

РСФСР-ийн Дээд Сөвд-
нийн Даргазынын бирги ора-
лакчымы Р. И. ХАСБУЛАТОВ,
Москва, РСФСР-ийн Совет-
тер бажыны
1991 чылдың апрель 19.

«Оттү-терге», «чында», «кич-кара», «машин» деп
сөстөр Шемге аалар санай адыртын тарай берген-дээ
болза, ону кара-биле көргөсүн адыр турган. Ынчал-
да-дээ бир-дө хүнүгү экинде, айнык чызында кай-
гамчык чурумалыг Кара-Сугга Мишке Ондарын
аалыг чынаанын даргалар чедип келген. Дарга-
ларын чугаа-соодун дынхтар, чынааны көөр дээ
улуг-биче кижилер кожа-хөлөө аалдардан чыгып
эргелен.

Мишке ашак беш харлыг олун чедип алган, өскө
кижилер-биле бир дөмө, машинаны долгандыр көрүп,
ону магадан, харын-дээ суйбап каап тургулаан. Чам-
дык кижилер машинанын чогууне безин баарындан
сестир болган. Ашактын чедип чоран олгу адазын
холуудан ушта соп алган, карак чыеш дээр аразин-
де «кич-карамын» иштинче кирген соонда, «дөйт-
дөйт» дик-дө, даш эвэс даш үнгөн. Оол кортка-
мыннан малай багырдып. Чамдык кижилер аштарын
шагга-ла мууулаш, бурт дым. Девидан ашак олун
чынаандан уштуп адырын оралдас-дээ, оод ашак
канчаар ажилдарын билбес бооп-тур.

Өгдөн чолаа, булгаар тоңуң орус кижэ үнө халып
келген. Чычаан чыныкка турган аксын аадылкан
урулар, ушкан тааннар дег, караш дөңнөр. Ол кижэ
ажыкты ашактан, оолду дашкаар үндүрүп экедиги:
— Ким оол? Хором! Шофёр оол эки-дир, оо! Ол по-
том шофёр болур аа? — деп чугаалаш, тоңуң кар-
манындан ак чигир уштуп экедиги, алаа тутсуп бер-
ген. Улус ам оожургай берген.

— Чүү дидир моолар, оолдар, шоппур дидир бе? Ол
чүү дээм ол чүе ирги? — деп, Мишке ашак ным чок
турган олугун холуудан тап тудуп алган, кожа тур-
ган өөрүндөн адырган. Олар чүү-дээ ыталаа мыйлааннар.

Шоппур дээрге чолаачы дээм ол-дур. Өзүп кел-
ген, бо оол шоппур болур чааас дидир — деп, дарга-
ларын бирээни тайлап-биралар.

— Шоппур, та ким билер оуу. Шоппур-дээ болу бээр
чааас, ким билер боор — деп чугаалаштырлан олун
чедип алган, улус аразынче башып чоруй барган.

Оод соонда, даргалар чыгылганарга, фашист мага-
чынаанын улуг орус чуртче оор суу-биле халаадын,
ТАР-нын Х Улуг Хуралынын сөстөрүне бүтү та-
ла-биле дуулаар дээм иштинчирин, алаа харым кыл-
дыр хайнып үнгөн Тыванын арат чоңуң патрютчу
шымчээшкенин, белек-селек сөстөрк «кымыл коштар-
ны» наймыскал Кызыла төмүк чок кээп турарын чу-
гаалап бергенер.

Чөөн кожуунуң Шем сумуунуң араттары база
аана олурбаанар. Олар эки дээм аштарын, үнелг
сөстөр Кызыл шериге белек кылдыр харам чогу-
биле үзүп бергенер. Кызыл партизан чоран Мишке
Ондар Кызыл шериге чөй белек бергенерини бирээ-
ни болган. Оон берген чөй белек бергенерини бирээ-
ни болган. Ашак алаа дика өөрөн. Оон бээр-дө Мишке
ашактын бичи олун Шемге улуг-дээ, бичи-дээ ки-
жилер «Шоппур-оол» деп адыр берген. Ол ат оод
төртүтүнгенин дугайында херчилегини база кир-
ген. Шоколага өөрөнч кирген, чедип классты дооску-
жеге ол ат оон чырылбаан.

Ой та, боудун адым бадмкар болзаын ол, ой та,
чере төртүтүнген күзүл ол, ой та, шанда орус
чалаачын чугааын сактып чораны ол, 1955 чылда
Кызылдың автошколазын өөрөнч кирген, үшүк
класстын чалаачынын шымылазын холга алган.
Ычан чолаачы кижини ховар өртөмчиги кижэ кыл-
дыр улус санаар. Ол баштайгы күш-ажылчы бажы-
ны Чөөн-Хемчиктин Чыра-Бажыны эгелеш. Шоппур-
оолдун шала бышкан чодураа шышак саргылаштыр
каратары, хүрч-кымыл болуур чаактары, арыны
даргаларын кырыл думчуу, хулуудуруп чоруй чымы
арын-шарып адыр-шарып мага-богу, ашак дээме
салдымнан бээр мөңү-шарып, кала-дээ кижилерге
эргин болган чораларыг турган.

Оон бээр ам 35 чыл эртек. Бо үенин дургуунда
Шоппур-оолдун амдыралыг хөй-хөй өскүрелер
болуулан. Садыг талды-биле дээм эртемниг эрес-
кеде, ажылгыр Шолбан-биле өг-бүлө туткан болган
соон салгар ажы-төдүг. Чолаачы Шоппур-оол бээр,
Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем районнарга болган Кызыла
республикалыг автобазанын, совхозтарга түзүл
чок ажилдап келген. Ынчанга оод арга-мережиги
оскен.

Бир-дө катап чолаачыны сургакчылашкын ал-
ган, бөлүк журналистер-биле кады Сут-Хөл райо-
нга беле бердин. Район баштаар черини ажилдаачы-
лары-биле чугаалаштыр олураа, муракчы автолавка
салдыжы Шоппур-оолдун адым база үнүп келди. Ол
дугуй ирине салды-биле районуну малчынарын
кезип, оларга херчилегини барлаанын сөөртүп, са-
дыл-сарып турар кижэ дээрин, ажилдаан кылдарын
дөң-дөң доктаал планын оналдарын ажып күт-
сеп келгенин билди алдым. Ол-аа чын чыккан теле
аксыгга каймык кирген» дээр иштин, чолаачы-са-
дыжы Шоппур-оолга таваржы бергениме дыка өөрөн
мен. Чаа паспорт солукулгазын үзүндө паспорт
столун ажилдаачынын буруу-биле Шаппир аттыг
апарганын ол баш уду сактыдырп кадым. Ында багы
чүү деп, Шаппир-дээ болу чорай-ла.

— Чолаачыдан келген үедеде каныг бергелерге
таварышкылаан силер, чолаачы кижэ чүүн конуг с-
гымыр, ол дугайын чугалап берип көрүрмен, Шаппир
Михайлович? — деп оон-биле хөвөргөп орган,
чугаа эрдим.

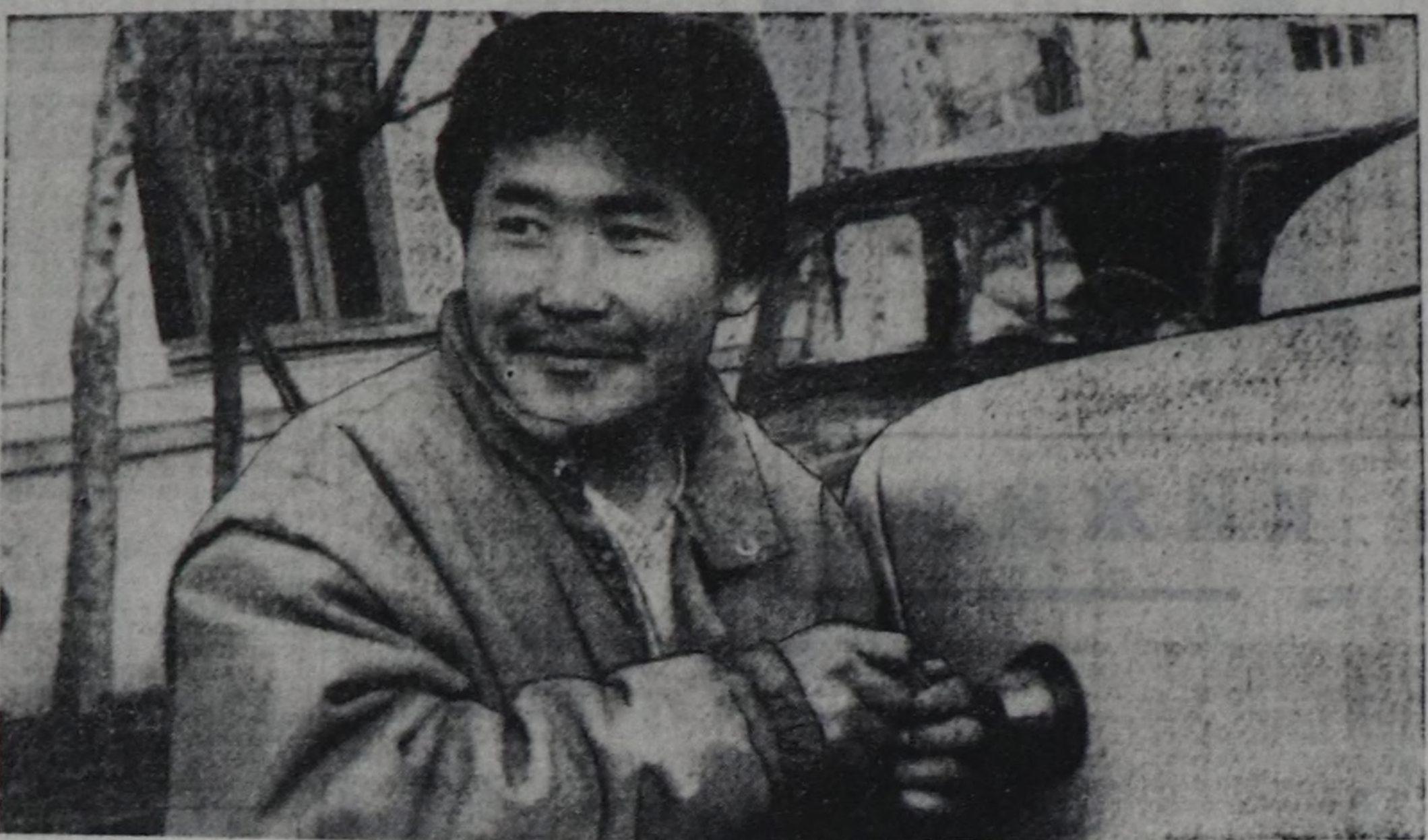
Чолаачы кижини ажып берге, харыскалгалыг
дээрин 35 чыл дургуунда ажилдап келген, бидим.
Улус чолаачыларда берге чүү боор, рул долган оор
чүе шымакка дээр.

Шаппир малчынарга дүрген чедир алаган, хаб
болган өскө-дээ херчилегини барлаанын машина-
ныг чугуурган, калдыр-берт орукка чалчы апарган
нугулар баш уду бергенектен, карамга дөң ба-
жында Шом-Шум кайы сен дээш халкан. Ол-бо ала-
дарга саадап чоранындан Шом-Шумун айд-чедир,
ыргак-дагы оруунче үнүпкен. Хезиг-дө серемчил
чок болу болза, амы-тындан чарлары кам секунда
иштинде болу бээр. Куду көргө, инар мыштар баш-
тары көстүр. Кышкы орук чыгыр, оняктыг. Чедер че-
р ам-дээ ырак. Калдыр-берт чыгыр чүтүп үнүп ораа,
машина иштин иш, уйгулдан карактары шимдинип,
могал-шыл эгелеш. Оваарыч чок болуп, хезиг-
дө өскүр долгаар болза, карак чептес ханы огарже
кырып кыны берип болур. Оон кадында машинанын
көзөңдөм чүе көзүлбөс кылдыр дүт-шурган. Аш-
тыр турар. Ынчаар дөң өрт түтүм, муракчы чолаачы,
машинанын мотору хөдөөт өскө берген. Ол кудургай
куду адырларын бадм каан.

Чолаачы Шаппир кортанындан девиде, арын-бажы
эзип кынып, чүрээ тиккенин, буткүр боду сир-
ненин берген. «Ам-дээ өлгөм ол-дур» деп бодаа оон
корткан чүрээ аспапталган. Каш-ла секунда иштин-
де оон бодаанын ажы-төдү, алган кадым, дөргү-
төрөл, ал боду кире дүшкен. Аас-кежик бооп маши-
на орук кымында турган дытка үкеш, доктаал ту-
рупкан. Чолаачы дашкаар үнө халып келген, чүгө-
ле чүе ийик, эң тайгага хөдөөлөр ылгакан. Шыман-ла,
өдүм оон таварылаа болуп тайлаан. Кайнар-дээ көр-
гө, чүү-дээ көзүлбөс, эң тайга, улаан дүт-шурган.
Чөсө-дээ чыккылаа соок хаарып турза, чүшкүтүп
турза-турза, машинанын ажилдап алган. Калдыр-берт
арт-сымы ашак, танымын малчынын кодоннига
чедип келген, чүгө мынак ол уугу тиккен.

Чүрт, республика мынак экономикалыг ишчил
турар үеде районун скадтаранда бараан аймак ко-
куз-биле ховарган. Оон түнелдине план күтүлгү
алдыр берге апарган. Малчынар соодукчу, хевис,
эзер, телевизор, кышкы тоңнар, идиктер, урулар хел-
тер болган чигир, быдаага хергелээр чемнер, кофе-
та дээш өскө-дээ скадларын негээр. Олар районда
туржук, республикада безин чок чүвени кайын тынар
боор. Ынчалда-дээ скадлаа келген барлаанын мал-
чынарга автолавкалар сөөртүп турар. Болуңуң де-
кээрине малчынарын хомудатпас дээр Шаппир Он-
дар кымылаага ажилдап турарларын бирээни. Шом-
Шум, Шеле, Аламы, Устүү Ишкин баштаранда, Ман-
чүрек, Ак тайгаларында ажилдап, чурттап турар ма-
чынарга хергелегини барлаанын чедир дээр Ша-
ппир Михайлович Ондар ам баш аштангылар. Уул,
берге оруктар ону чанал чыдар, муракчы чолаачы,
адыжыны адыгүлүг сакым чугууп чорутар, мынак ол
малчынарын эң хүндүлүг аалчымы.

Сарыг-оол КУУЛАР.

«ЧААГАЙ СЕТКИЛ ААС-КЕЖИКТІ ШАҢНААР»

(Төмүрү. Эгези 2-ги арын-
да).

— Алексей ада, шажым-чү-
дүлгенин ужу-утказы чүдө?
Чамдык кижилер бурганга,
ийилгилери чырыктыгы келир
үгө бүзүрөп, а үшкүлери —
чыгалам, бузул чурттаган
ам-дээ оларын мурунда дөң
мынын чоруй болган. Ки-
жилерин бир-дө чүгө-бү-
зүрөп, илген чоруйрун кан-
чаар таймырлап болуру?

— Бурган башкы кижэ
амытаанда эки чаагай чүүлде
чүткүшүңүң авыралап
чаяп каан. Бүзүрөл чок ки-
жи турбас. Чырыктыгы, чыр-
галды амдыралда оон ке-
ээлде манай чоруйру дээр-
ге, кижилерде бурган-чалаанын
идик-сөткөдө шырлар салып
каан бузурун-дир. Кижэ иш-
чангылаа эки чүгө-бүзүрөп,
чүткүшүңүң авыралап чоруй-
рун, мынын чоруйру, мынча-
ган-ла ол бодун сайыраты-
рып албай чоруйру.

— Аны-агы шажым-чү-
дүлгелерин дөмөкчөйр бол-
ган алгалам турар чүүлде-
ри каныгыла?

— Бүтү-дө шажым агымары
кыттыштырп турар
чүүлдер — мөзү-шылар не-
гиздеринин шитилешкээ,
кижилерин бурганга, бот-
боттарыга хамаарылаан,
оларын амдырал-чуртта-
ларын, аажым-чачын мөзү-
бүзүштүр болуру. Чисээ, бу-
дүмчиг болган христиан-
шажынын кол-кол мынчалыг
сүргөгаларын кол нугу-
ламын дөң кыттыштырп турар. Ка-
йы-дээ олгалам амылгы чүе-
ге хова чедирп болбазын,
оолданын, нугулаевенин,
мергелешчип чыгып, өг-бө-
лөни иштинин, ага-сегинге,
оон кижилеринге болган бу-
гү-дө кижилерге хайралыг
болууч өөрөнч тывар. Аң-
гылаштырп турар чүүлдер иш-
тинин чүе-бүзүрөп, чугаала-
ныг чөлдөгү айтырталарга
ылгала бээр.

— Бо чазын христианчы ба-
йылааларын ажим-биле э-
рттерин болгай. Чөдө ышаш
шажынын-дээ, чачааты нити-
лелдиги-дээ байырлаларын
нугу-чүрү-чүм чүүл-
Алексей ада Чижээ, Мей
байырамын кижилер чүгө
демдеген туралы, ол чам-
чыла бээ, азы мында кижини
иштин үзүл-бодамы илереп
турар бе?

— Кижилерин, ыланга
амгы үеде, шугул, чазы эвэс
апарганын конуг. Ынчанга
байырлаларда сатыш-сет-
килди чазыматп, чазыкты
рып адыр, бот-боттарыга
харылаалардан чаагай чо-
рукту немет адыр конугу
чугада. Байырлаа дээр-
ге кижини иштин сатыш-сетки-
ли негелден, ол амдырал-
ды каас-шын болуурун-
нын арга, чоңун чаагай
кайчыла-дыр. Байырлаа-
да эки сеткип, кижилерге

чүгө-бүзүрөп, чаагай,
чырык, чараш чүүлү боду-
су долгандыр бодардыр
ужурт бис.

— Алексей ада, сөөлүгү
чылдарда националдар аразы-
нын харылааларында мын,
харын-дээ бичилге чок чүүл-
дер тыттып келгени конугу
хараадачым. Маңа хамаа-
рыштыр каныг бодалам си-
лер?

— Бурган кижини чаагай,
эки, төлөткү кылдыр чаяп
дөстөн. Бидиг болганда бис
алгыш-кырыш чурттаар
болуусуна, оон-биле бис бур-
ганын ыдык-сатымынын ку-
ду көрүп турарымыс ол. Бис-
тин энергиясы бурган баш-
кыдан толгадылга болган
тургуулаага бергенин. Ону
алгыш-кырыш, аш-өжөңгө
чарыдап болбас. Бистин улуг
салгалдарымыс аразында а-
ралык чораш, мөзү-бүзүрөп-
нугу эне белек сатымыны-
нын көрүлүп чораш. Олар
аразында чарыдагы сетки-
лелдиги-биле эдерип
келген. Националдар аразы-
нын чоралдыларында кижини
националы эвэс, а оон
мөзү-бүзүрөп, кузуу кө-
стүр турар. Белек мөзү-шылар-
ды кижэ напалар ылгай
көргөс. Каржы чоруктуң дө-
ңү кижэ бодундан тыпкан,
ону адыр ооктары чугула.

— Чуртта тургустунган на-
рийн байлаага каныг үнелсе
берип болур силер?

— Амдырал-чурттаган
эки кылы аларын чүткүлү
уудалышкыш күйерин ты-
мылтырп турар. Кижилерин
чүткүлү билбес, боттары
кижилерин — багы салдар-
лыг чүүлдерин бир чылда-
газын Оон аңгыла, дыка хөй
кижилер бузурун чидирген.
Сатыш-сеткилде, угалы-боду-
ла тыттып келген чо черин
бир-дө чүе-биле долдуур
апар. Мынчыл байлаада ка-
йы-дээ күш бодун айныч
хөй талаалыларын тыттып
адыр оралдажыр апар. А
бот-боттарыга уду туржур,
билишпези, өжөөнөжери,
алааргажы каныг-дээ эки
чүгө-бүзүрөп, кижэ боду-
биле, долгандыр турар деле-
ги-биле тааржылгалыда,
чопшөрөжигалыда чүгө-
мын турум амдырал бола-
раар.

— Сары шажынын төлө-
лери-биле харылажып турар
силер бе?

— Харылаалар бар. Чаа-
лаа Кирбиш-Сарайда чурттап
орар Шымбай, оол Куулар ө-
бүзүрөп ужуражып, чугаала-
жы чоран мен. Бистер бугу-
бар-ла аргалар-биле бот-
тарымыска дуулажып турган,
кижилерин сеткилде ар-
тып калган чаагай чүүлү
камгаалары чугула деп дугу-
рушкан бис. Чаагай, экиргес,

дууларак чорук бисти долган-
дыр турар каржы күштерин
буза иткеш, тикээр ужурут.
Эки кижилер бисте экиргес,
оларын күжү болган дет-
киргес эки чүүлдерин бода-
радыр.

— Алексей ада, амдырал-
дыг утка-шымы чүдө?

— Бот-хуума амдырал-
дымын ужу-дуузын бурган
башкын болган ыдыктыг би-
жигени билди алында, ша-
жым-чүдүлгени таварыштыр
сатыш-сеткилде байлаан
чөлдөргө аргын берип ту-
раар. Ол шажым шажын чө-
лдө билеп чоруй мен. Чүгө-
дээр оон кижиге мерген
угалыны, аны бодаларын
хайырлар. Бурган-биле та-
рылажыры дээр-дө хүнүгү
чыныгы чечектерин чачы-
рып дег, сатыш-сеткилде ки-
чаар байымы-дыр.

— Силерин билишкенин-
лер-биле аас-кежик деп чү-
дө?

— Ол дээр-дө кижилерге чү-
дө экини кылыр-дыр. Бодун
долгандыр эки чүвени таралыр
болууна-ла, аас-кежик көү-
дээр. А эки чүвени кылып
чоруй болууна, ол сен бодун,
чөлдөргө эргип чедип кээр.
Биден сен бодуң база аас-
кежик болур сен.

— Алексей ада, албан эр-
тирп турар хүрээлериң ду-
гайында сонургалып көрү-
рем. Маңа кымнар кээп ту-
рарың?

— Бистин хүрээвиске аңгы-
аңгы назм-харлыг, мерген-
диг, сонал байдалыг кижэ-
лер кээп турар. Кижэ буртуу
болуңуң бергелешкенин,
өөрүшкү, муңгаралы-биле
бурганда дууа диял кээр.
Оон аңгыла, хүрээле бичи
рутарынга шажым савуулан
кылыртын ап турар. Өг-бү-
лө дээм аныкталаран ху-
рээге бадмалыч адыр дээр
кээп турарлар база бар.
Аныктарын бо буулаанын
үзүндө тускы монгол ном-
чуур, оларын бидектерин
мылктар, бадмалыкка дээр-
биз кездир болган кады
чурттаарын ирээлени кы-
лар.

— Чажыт эвэс болза, сан-
хөй айтырын канчаар шит-
тирпел турарың? Силерин бо-
дуларын шалымдар кайы
хирел, Алексей ада?

— Бистер хүрээге кээп ту-
рарларын эки тура-биле бер-
гес акша-тегеринде болган

хүрээ-хит барлаанын сат-
канын орукка кирип ал-
турар бис. Ол барлаанын
Москвада тускы мастерска-
да буудуру турар. Мээ бир
адыр тырткан соонда холга
арыг 264 рубль адыр мен. (Ук
үндүрүп күрүнө бодженин
кирип турар боду — Н. Э.).
Кирген оруктадан акша-те-
герини хүрээ-хиттин өө-
дө-дө черлеринге, хүрээниң
пенсия фондузунга, мастер-
скаларын сайыралыг болган
хөй-хитти фондудары
— тайбылны, буюнны сет-
килди, кымыл крестин, уру-
ларын фондудуне шидилди
турар. Ол шажым шажын чө-
лдөргө үзүрүкту апар-
дыгы, коммунал ачы-дууа че-
дирлеш, аренда дээр акша
база төлөп турар. Кымыл-дээ
дотация албай турар бис.

— Силерин хүрээле иштин
ыр (хор) бар бе?

— Улуг эвэс хор бар. Со-
нуулар улус улуг-хүннерде
сөз динип болур.

— Республикамын удурул-
газы-биле харылаалар каны-
дыгы?

— Чүгө эки деп демдегээр
мен. Ажыл-агы-дээ, хөй-
иштин амдыралы дээр-дө
харылажы бээр бис. Дууа,
деткишкени бар.

— Өг-бүлө байдалымын
чугалап көрүрөм.

— Бистин шажым-чүдүл-
гес өг-бүлө тударын хоруула-
н турар. Ынчалда-дээ мен ө-
бүлө тузганын дагыраан
хүлөп алган, бот чурттап чо-
руу мен.

— Сөөлүгү айтырты: тыя
дымга хаа өөрөнч турар си-
лер?

— Тывада чурттап турар
болганмыс, кижилер-биле
харылажып турар болганмы-
с, тыя дымды өөрөнч хү-
лөткөм деп билер мен. Тыя
кижилер-биле аразып, боду-
гүмө база өөрөнч түр мен.

— Интервью бергениң
дээр четиридың, Алексей
ада.

— Силерин номчукула-
рыңа Май 1-ийн байырла-
ды-биле чырык чедип чүгө-
лаагай чүүлдерин — тайбы-
ны, аас-кежикти, кыдыш-
ла, эки чүгө-бүзүрөп, уруу-
ла, байлажыды, омакшыды

Игумен Алексей ада май байырларында муғур
хар чедирп. Төртүтүнгөн хүнүкөр-биле эизг ба-
йыр чедирп. Эң-не чаагай күзээшкенинни силер-
ге сөңнедизис.

Интервьюю Надежда ЭРГЕП алган.

ЧОЛААЧЫ- БАШКЫ

Улуг дегем Совет Эви-
делиниң хамаатымы мен
деп кижэ бүрүзү минип
чоруйру. Төртүн чурт ка-
йымы эгелээр? Төртү-

Найыралдын шүлүктөрү

ЧАСТЫ КАНЧААР ЧУРУУР ЧУВЕЛ?

Саяздыктын азымы орта Чаш төл шыкаш Чынык чагай Хүдүмүрүп турар кылар Хүну баштай дүжүрүп ал. Көк-данаа доштук харлап Хедерлешип ушта талаан Кедээр мээсти чуруй шаап ал. Ускупшун узамы база Утуп болбас—хомудай бээр. Эжик, сонга ажа соккан Көшкүн хатты Сагымжыга чуруп ап кар. Ыш сапай хооп келген Анык-чаш Алай-жаакты утук халак — Ылаал-ла частып өсүүн.

Иван АТАНОСОВ. Болгар шүлүктү.

ТАНЫЛ

КАГДЫҢАР ДЕ...

Ам-на таныл кагдыңар де. Азыл дилти ээлей төрөң. Силердег, огу-дур мен. Силемге чалымарың Сирттеринге Утуп, бадып—ыраажы боор Утуп шөпөп чогулаан мен. Кожактарым түрк утукт

Конгулдуулар турган айдук! Чөмү чоңу! Аларга силер-биле Чегелетип алган тур мен. Аралашкан өөрүм, Бугу чоңум мени бөлгөш, Бугураарым күзеп чор мен. Ыш, чулукт

Ылаал-ла деме-мене тууш. Холдуңар эстари ап, Сулаларга. Хөстөгү, ширини мээң үтүм Шуптударың чүзүңгө

Пасей САМЫК. Алтай шүлүктү.

ӨЛЧЕЙ-КЕЖИМ

ААЛЫМДА

Өскөн черде чырыктым чүе чок дег. Өзүм-баарым ажайыңдар саргып келген. Алар даңкыңа жакшылаа шыдашпайы, Өске черге дүбү-далаш чоруп каан мен. Өске чоңуң буямы мээ эм-таң болбаан, Өске черин агары мээ тамчык бербөөн. Аарып саргаан сеткил-чүрүм мөстөмөшөөн, Өскөн черин тайың бе?— деп айтырмашпаан. Өске черге утаан-бозал боралган чок, Өлөң-көктө шалы шыкаш арыч чорук—

Арат чоңуң таң богай, эвес болур, Өндүр Саян шыңары дег белик болур, Өдөжөктөр сагымжыга шуут кирбес, Өөрүшкү шырдактарын тия чоңуң — Аяк шайын кадак-биле каттай сунган

Өмүрүң, хуудуңуң чамы көстүр, Өске черин дегелерин, Өскөн чериң мээңиң кээт ооарар сен — Айла, чыдаа доорулдож, мыак чоңуң

Өсте тудуш, чүрөөң согуун демчээл чорур, Өскөн-төрөөң чоңуң кижиле кайнап бактаар, Өөрүшкүзү, аарышкың — буруп сээңиң, Аягың чөпсөн ас-кежик

сурааш чоң ийик— Өлчөй-кежим — аалымның алээне ийин. Александр ДАРЖАП.

ӨРТЕҢ ЧҮГҮЛҮГ

Чалбырашпаган кың огтуң Чалыңыңа шондурукан, Өрскө чүлүг Көкө буга, кушту тузуп, Хейнү бодап, сеткил дейлау дүвүрөдүм. Аяңың барымч кымы — Арабтарым чуруу черде дайын өскүп, Тайбың чоңуң ыдык журу Даглар ажыр ужукаңа доран билдир, Ыдык куштун карактары Ыйба-хүлдү, кыккан ортуу сөгөп тузуп

Улаң кым өрттөткөң Улут тынып, сагыңан-даа шыкаш болду. Серемги шап, таакы тыртым. Сөзүңгөң буяңың күш холдөй берди. Өртөн чүлүгт көкө-буга Ору дээрге чалтын чапып ээргиништели. Чалбын-отка пийдурупкан Чалыңарыңа

мөчөпчү турум: «Кичээңиңер! Мээңиң дег— Кижилеринг кагдыңар!»

Мухтар МАГАУИН. Казах шүлүктү.

Тайбыңның ыраажызы

Ондар ОХЕМЧИКТИҢ фотоэтойду.

ӨСКЕ ҮЕНИҢ КИЖИЗИ

Чечен чугаа

Шаңааткан орденерин, медалдарын кадан кааны кастууларын сарып салып, оңу эде-хере ол тутулаан. «Орден-ханыя-даа үне чок апарган шаг шыкашы — деп болган. Чыскаал барып көрөдө кедир алыр чор, бе, кайнар чор?» Оон ирмде болушкан таарыммаан чүе дег, кылаңдары аштан каан орденер, медалдар сонга өтүр херелеткен чакың чилгүлүп чырымыга дайындаш кынып, Алды-оол Бүдүжүковичтин карактарың чыдырып калды. Карактарың од шийипкеш, ээрин үр димчелерин барган. Орден, медал бурдуу апаз чүу дөт, кажан, кайнар тивисканын бирден бирээ чокка сактап олурган.

«Тенин орден... Тенин... Анаа эң-не эртим, үнелик шаңнал. Чүе дээрге Тенин ондур угашың кижилерин, араңыңан эң-не шыгаргандай кийил деп саян чоран». Алды-оол Бүдүжүковичтин удурункан бригаданың социалисттик чырыкша ийа чыл улаңтыр тивискеш бооп кээрде, Тенин орденин тивискеш, Социалисттик чырык... Ону чүе бөгүн кижилер кижирин чугаалар апарганың! Социалисттик чырыкша тивилээр дээр, эш-оор-биле казы кымыл ашпаң чорбаан бе? Чаржың дээрге чаржың ойнары эвес чоран-ла болгой. Чаржың дээрге-ле ажалды дүргө, эки шынарды кылыр... Оон база ашпаңың чүу хире толдур, шаңнал-мактал-ла тымыры хамаржыр турган. Эки ажалдаан, чүе шаңналды, макталды, бообас деп.

Солгү чылаалда оңу бола-ла дөдөдөп кээр бодалдарың азыралды алыскап, Алды-оол Бүдүжүкович арым адымжы

Чайың ийи, кыштын соогу, алаң күстөткөш, тудат ойшаанда ажалдаа кирбес деп болган, орай дүңгөс чедир ажал, тудат материалдары-биле хандырыла үзүктөдү бээр, оларын үндүрүп берип турар кижилерге хээин дээр, чүу турбаан дээр... Бир эвес чугаалар турган болза, хоорайда оларын тудуп кааны бажыңар херечелен болур ийик.

Алды-оол Бүдүжүкович шыгыне көргөн. Байырың чыскаал эгелээрине чедир калың минута эрткан. «Хөдөлөрүңүз ашпаңың бир-бирин капкан, эш-оор-биле казы чыскаала чоруптар турган сагышымга кирген.

Эш-оор... Үе, амдырал, назын оларын тоо бидардыр таарым октапкан. Чамдыктары ам чырык черде чок, мөңгө үбүзүн удуй берген, өскөдөрү ажы-төдүңү айы-биле чорой баргылаан, чамдыктары бидир-чыскаала киржир шаа чок — назылап кыраан.

Сераант иштине шага-ла турган бир шыл араганы Алды-оол Бүдүжүкович ушун, акын ажыда, крусталы даш-каса жууру алган. Дашкада араганың үстүң өрү-туду чымып, оран-таңдык, чуртунга иштине чалбараш, байыр-дал, нер кырынга дайыңа болбашың, арат чоңу, хадумназы, ажы-телү амыр-менди чоруй дээр ижилкен.

Байырың чыскаал... Оон мурнуку олургуларыңа бригаданың кайы хире деминг, бүзүрөңгү бажың орталың Алды-оол Бүдүжүковичтиң караңга көстүп келген. Май бир байырдагың кайнар эртерин ол көрүскөй берген. Этиндеде көстүрүп ужулаш, орден, медал кадан каан кастуу келип алган, кудумчу-же үйүңкө.

Байырың чыскаала келген, ийиңиң аразында оңу үс-чегези улут назымы кижилер эвезин болган. Оларын аразында танышың ийи-чангыс кижилер-биле амыр-менди солуккан. Чыскаала келгенерин аразында орден, медал херезинде кадан алган кижилер көзүлбөз. Бөдүңү шийит-кан орден-ханыямын көзүлүр кадан алган чедир келгенине Алды-оол Бүдүжүкович баштай дээрине эчоксуна берген. Бичкаала-даа: «Оларны ажалыңа дээр берген. Херезин долгандыр турар байыңар бидир дээр деп болуш оожугадыкың. Чамдык кижилер оңу алаңыңиң көргүзүң Алды-оол Бүдүжүкович эскерген. Аас, чакың үнүң караңга херезинде орден, медалдарың чалыш кыныр-га, оон чыдаганың билип каан. Чүе-ле ийик, оон бодунга чыктын конуп апарган. Кайнагаш-ла оон караңга тудуп каан, бажыңарың бирээң көстүп келген. Алды-оол Бүдүжүкович оңу улаң бажыңа, Хоорайың тейи шөпүлгө чыдагыңарың чыскаалың өттүр, кылашпа, оларын чыскаалыңиң кайы хире шааржыңа, элел-синген. Ам-на кээп, үениң кайы хире эскергениң, бөгүнү амыралта өскө үениң кижиз болу бергениң билип каан. Тудуп кааны бажыңа-дан караң салбай, оңе дорт-ла бажыңа олурган. Хорезинде орден, медал чайнаан кырган кижиге орукту чылаңдар чайлап берип турганар. Алды-оол Бүдүжүкович эш-оор-биле кады тудуп кааны бажыңа: бөдүңүң эртерин үе-аняңе, бөгүңү өскө үедең бар чоран...

Шалгы-оол СУВАН.

КЫРГАН-АЧАМ

Мээң кырган-ачамың хары сезен ийи. Кырган-ачамың адың уауа адаас. Анаа-ла Салмак дээр. Хүндүлээр оо. Бис, уругларыңиң уруглары, база кырган-ачамың адың адаас бис. «Кырган-ача» дээр бис. Чогуң адың Салмак Чамбыт Дамбыев дээр. Ол ам-да чык, кашагай. Айт-хөдө дугайыңа суг-өөр бергенде, каты-хөдөү дажон апар. Кырган-ачамың чыдааш-биле алырга, та чеже эмдик асты өрөткен. Эмдик аты өрөдир дээрге дидим, эрес кижилеринг ажымы болгой.

Кырган-ачам айт-хөдө дымкы. Даван-нары аскаан астың суг эмнен билдир. Судал-

дап хынааш, ханнааш, астың соок сугта тургузу баглап каар чоран. Уазаанда айт эхирин бээр. Кырган-ачам чарын база салыр. Айт чидирген кижилер анаа кээр, мыаң-ла ошкү чарын салып көөр кижиле. Чарын салырың утказың чогуң билбес мен. Ол база кырган-ачамың мейээ сонуураңгың чадим. Кижилерге эмниң күтүш, кырган-ачам чарын салып чорур деп болаар мен.

Мээң кырган-ачам мындыг солун, эки кижиле.

Люба ЧАМБЫТ.

Тээли ортумка школарыңиң 5 «а» класының өөреникчиси.

Чурукчунуң көрүжү

Сөс чокка... Геннадий МАКАРОВТУҢ чуруктары.

«Шын»

СОЛҮННУҢ ШАҢНАЛЫ ДЭЭШ

БО ЧЫЛДЫҢ МАЙ 9-ТА, «ХҮРЕШ» СТАДИОНГА РЕСПУБЛИКАНЫҢ БАРЫК БУГУ РАЙОННАРЫНДАН КЕЛГЕН 64 МӨГӨНИҢ ХҮРЕЖИ БОЛУР. «ШЫН» СОЛҮННУҢ ШАҢНАЛЫ ДЭЭШ ХҮРЕШ 12.00 ШАКТА ЭГЕЛЭЭР.

ЧАРЛАЛАР БҮРӨЗҮ

телевидение

МАП 1 БИРГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН

8.00 ТМА 8.20 Барымда-лыг телефилмдер. 8.55 Концерт. 9.05 Барымда-лыг телефилмдер. 9.15 Барымда-лыг телефилмдер. 9.25 Барымда-лыг телефилмдер. 9.35 Барымда-лыг телефилмдер. 9.45 Барымда-лыг телефилмдер. 9.55 Барымда-лыг телефилмдер. 10.05 Барымда-лыг телефилмдер. 10.15 Барымда-лыг телефилмдер. 10.25 Барымда-лыг телефилмдер. 10.35 Барымда-лыг телефилмдер. 10.45 Барымда-лыг телефилмдер. 10.55 Барымда-лыг телефилмдер. 11.05 Барымда-лыг телефилмдер. 11.15 Барымда-лыг телефилмдер. 11.25 Барымда-лыг телефилмдер. 11.35 Барымда-лыг телефилмдер. 11.45 Барымда-лыг телефилмдер. 11.55 Барымда-лыг телефилмдер. 12.05 Барымда-лыг телефилмдер. 12.15 Барымда-лыг телефилмдер. 12.25 Барымда-лыг телефилмдер. 12.35 Барымда-лыг телефилмдер. 12.45 Барымда-лыг телефилмдер. 12.55 Барымда-лыг телефилмдер. 13.05 Барымда-лыг телефилмдер. 13.15 Барымда-лыг телефилмдер. 13.25 Барымда-лыг телефилмдер. 13.35 Барымда-лыг телефилмдер. 13.45 Барымда-лыг телефилмдер. 13.55 Барымда-лыг телефилмдер. 14.05 Барымда-лыг телефилмдер. 14.15 Барымда-лыг телефилмдер. 14.25 Барымда-лыг телефилмдер. 14.35 Барымда-лыг телефилмдер. 14.45 Барымда-лыг телефилмдер. 14.55 Барымда-лыг телефилмдер. 15.05 Барымда-лыг телефилмдер. 15.15 Барымда-лыг телефилмдер. 15.25 Барымда-лыг телефилмдер. 15.35 Барымда-лыг телефилмдер. 15.45 Барымда-лыг телефилмдер. 15.55 Барымда-лыг телефилмдер. 16.05 Барымда-лыг телефилмдер. 16.15 Барымда-лыг телефилмдер. 16.25 Барымда-лыг телефилмдер. 16.35 Барымда-лыг телефилмдер. 16.45 Барымда-лыг телефилмдер. 16.55 Барымда-лыг телефилмдер. 17.05 Барымда-лыг телефилмдер. 17.15 Барымда-лыг телефилмдер. 17.25 Барымда-лыг телефилмдер. 17.35 Барымда-лыг телефилмдер. 17.45 Барымда-лыг телефилмдер. 17.55 Барымда-лыг телефилмдер. 18.05 Барымда-лыг телефилмдер. 18.15 Барымда-лыг телефилмдер. 18.25 Барымда-лыг телефилмдер. 18.35 Барымда-лыг телефилмдер. 18.45 Барымда-лыг телефилмдер. 18.55 Барымда-лыг телефилмдер. 19.05 Барымда-лыг телефилмдер. 19.15 Барымда-лыг телефилмдер. 19.25 Барымда-лыг телефилмдер. 19.35 Барымда-лыг телефилмдер. 19.45 Барымда-лыг телефилмдер. 19.55 Барымда-лыг телефилмдер. 20.05 Барымда-лыг телефилмдер. 20.15 Барымда-лыг телефилмдер. 20.25 Барымда-лыг телефилмдер. 20.35 Барымда-лыг телефилмдер. 20.45 Барымда-лыг телефилмдер. 20.55 Барымда-лыг телефилмдер. 21.05 Барымда-лыг телефилмдер. 21.15 Барымда-лыг телефилмдер. 21.25 Барымда-лыг телефилмдер. 21.35 Барымда-лыг телефилмдер. 21.45 Барымда-лыг телефилмдер. 21.55 Барымда-лыг телефилмдер. 22.05 Барымда-лыг телефилмдер. 22.15 Барымда-лыг телефилмдер. 22.25 Барымда-лыг телефилмдер. 22.35 Барымда-лыг телефилмдер. 22.45 Барымда-лыг телефилмдер. 22.55 Барымда-лыг телефилмдер. 23.05 Барымда-лыг телефилмдер. 23.15 Барымда-лыг телефилмдер. 23.25 Барымда-лыг телефилмдер. 23.35 Барымда-лыг телефилмдер. 23.45 Барымда-лыг телефилмдер. 23.55 Барымда-лыг телефилмдер. 24.05 Барымда-лыг телефилмдер. 24.15 Барымда-лыг телефилмдер. 24.25 Барымда-лыг телефилмдер. 24.35 Барымда-лыг телефилмдер. 24.45 Барымда-лыг телефилмдер. 24.55 Барымда-лыг телефилмдер. 25.05 Барымда-лыг телефилмдер. 25.15 Барымда-лыг телефилмдер. 25.25 Барымда-лыг телефилмдер. 25.35 Барымда-лыг телефилмдер. 25.45 Барымда-лыг телефилмдер. 25.55 Барымда-лыг телефилмдер. 26.05 Барымда-лыг телефилмдер. 26.15 Барымда-лыг телефилмдер. 26.25 Барымда-лыг телефилмдер. 26.35 Барымда-лыг телефилмдер. 26.45 Барымда-лыг телефилмдер. 26.55 Барымда-лыг телефилмдер. 27.05 Барымда-лыг телефилмдер. 27.15 Барымда-лыг телефилмдер. 27.25 Барымда-лыг телефилмдер. 27.35 Барымда-лыг телефилмдер. 27.45 Барымда-лыг телефилмдер. 27.55 Барымда-лыг телефилмдер. 28.05 Барымда-лыг телефилмдер. 28.15 Барымда-лыг телефилмдер. 28.25 Барымда-лыг телефилмдер. 28.35 Барымда-лыг телефилмдер. 28.45 Барымда-лыг телефилмдер. 28.55 Барымда-лыг телефилмдер. 29.05 Барымда-лыг телефилмдер. 29.15 Барымда-лыг телефилмдер. 29.25 Барымда-лыг телефилмдер. 29.35 Барымда-лыг телефилмдер. 29.45 Барымда-лыг телефилмдер. 29.55 Барымда-лыг телефилмдер. 30.05 Барымда-лыг телефилмдер. 30.15 Барымда-лыг телефилмдер. 30.25 Барымда-лыг телефилмдер. 30.35 Барымда-лыг телефилмдер. 30.45 Барымда-лыг телефилмдер. 30.55 Барымда-лыг телефилмдер. 31.05 Барымда-лыг телефилмдер. 31.15 Барымда-лыг телефилмдер. 31.25 Барымда-лыг телефилмдер. 31.35 Барымда-лыг телефилмдер. 31.45 Барымда-лыг телефилмдер. 31.55 Барымда-лыг телефилмдер. 32.05 Барымда-лыг телефилмдер. 32.15 Барымда-лыг телефилмдер. 32.25 Барымда-лыг телефилмдер. 32.35 Барымда-лыг телефилмдер. 32.45 Барымда-лыг телефилмдер. 32.55 Барымда-лыг телефилмдер. 33.05 Барымда-лыг телефилмдер. 33.15 Барымда-лыг телефилмдер. 33.25 Барымда-лыг телефилмдер. 33.35 Барымда-лыг телефилмдер. 33.45 Барымда-лыг телефилмдер. 33.55 Барымда-лыг телефилмдер. 34.05 Барымда-лыг телефилмдер. 34.15 Барымда-лыг телефилмдер. 34.25 Барымда-лыг телефилмдер. 34.35 Барымда-лыг телефилмдер. 34.45 Барымда-лыг телефилмдер. 34.55 Барымда-лыг телефилмдер. 35.05 Барымда-лыг телефилмдер. 35.15 Барымда-лыг телефилмдер. 35.25 Барымда-лыг телефилмдер. 35.35 Барымда-лыг телефилмдер. 35.45 Барымда-лыг телефилмдер. 35.55 Барымда-лыг телефилмдер. 36.05 Барымда-лыг телефилмдер. 36.15 Барымда-лыг телефилмдер. 36.25 Барымда-лыг телефилмдер. 36.35 Барымда-лыг телефилмдер. 36.45 Барымда-лыг телефилмдер. 36.55 Барымда-лыг телефилмдер. 37.05 Барымда-лыг телефилмдер. 37.15 Барымда-лыг телефилмдер. 37.25 Барымда-лыг телефилмдер. 37.35 Барымда-лыг телефилмдер. 37.45 Барымда-лыг телефилмдер. 37.55 Барымда-лыг телефилмдер. 38.05 Барымда-лыг телефилмдер. 38.15 Барымда-лыг телефилмдер. 38.25 Барымда-лыг телефилмдер. 38.35 Барымда-лыг телефилмдер. 38.45 Барымда-лыг телефилмдер. 38.55 Барымда-лыг телефилмдер. 39.05 Барымда-лыг телефилмдер. 39.15 Барымда-лыг телефилмдер. 39.25 Барымда-лыг телефилмдер. 39.35 Барымда-лыг телефилмдер. 39.45 Барымда-лыг телефилмдер. 39.55 Барымда-лыг телефилмдер. 40.05 Барымда-лыг телефилмдер. 40.15 Барымда-лыг телефилмдер. 40.25 Барымда-лыг телефилмдер. 40.35 Барымда-лыг телефилмдер. 40.45 Барымда-лыг телефилмдер. 40.55 Барымда-лыг телефилмдер. 41.05 Барымда-лыг телефилмдер. 41.15 Барымда-лыг телефилмдер. 41.25 Барымда-лыг телефилмдер. 41.35 Барымда-лыг телефилмдер. 41.45 Барымда-лыг телефилмдер. 41.55 Барымда-лыг телефилмдер. 42.05 Барымда-лыг телефилмдер. 42.15 Барымда-лыг телефилмдер. 42.25 Барымда-лыг телефилмдер. 42.35 Барымда-лыг телефилмдер. 42.45 Барымда-лыг телефилмдер. 42.55 Барымда-лыг телефилмдер. 43.05 Барымда-лыг телефилмдер. 43.15 Барымда-лыг телефилмдер. 43.25 Барымда-лыг телефилмдер. 43.35 Барымда-лыг телефилмдер. 43.45 Барымда-лыг телефилмдер. 43.55 Барымда-лыг телефилмдер. 44.05 Барымда-лыг телефилмдер. 44.15 Барымда-лыг телефилмдер. 44.25 Барымда-лыг телефилмдер. 44.35 Барымда-лыг телефилмдер. 44.45 Барымда-лыг телефилмдер. 44.55 Барымда-лыг телефилмдер. 45.05 Барымда-лыг телефилмдер. 45.15 Барымда-лыг телефилмдер. 45.25 Барымда-лыг телефилмдер. 45.35 Барымда-лыг телефилмдер. 45.45 Барымда-лыг телефилмдер. 45.55 Барымда-лыг телефилмдер. 46.05 Барымда-лыг телефилмдер. 46.15 Барымда-лыг телефилмдер. 46.25 Барымда-лыг телефилмдер. 46.35 Барымда-лыг телефилмдер. 46.45 Барымда-лыг телефилмдер. 46.55 Барымда-лыг телефилмдер. 47.05 Барымда-лыг телефилмдер. 47.15 Барымда-лыг телефилмдер. 47.25 Барымда-лыг телефилмдер. 47.35 Барымда-лыг телефилмдер. 47.45 Барымда-лыг телефилмдер. 47.55 Барымда-лыг телефилмдер. 48.05 Барымда-лыг телефилмдер. 48.15 Барымда-лыг телефилмдер. 48.25 Барымда-лыг телефилмдер. 48.35 Барымда-лыг телефилмдер. 48.45 Барымда-лыг телефилмдер. 48.55 Барымда-лыг телефилмдер. 49.05 Барымда-лыг телефилмдер. 49.15 Барымда-лыг телефилмдер. 49.25 Барымда-лыг телефилмдер. 49.35 Барымда-лыг телефилмдер. 49.45 Барымда-лыг телефилмдер. 49.55 Барымда-лыг телефилмдер. 50.05 Барымда-лыг телефилмдер. 50.15 Барымда-лыг телефилмдер. 50.25 Барымда-лыг телефилмдер. 50.35 Барымда-лыг телефилмдер. 50.45 Барымда-лыг телефилмдер. 50.55 Барымда-лыг телефилмдер. 51.05 Барымда-лыг телефилмдер. 51.15 Барымда-лыг телефилмдер. 51.25 Барымда-лыг телефилмдер. 51.35 Барымда-лыг телефилмдер. 51.45 Барымда-лыг телефилмдер. 51.55 Барымда-лыг телефилмдер. 52.05 Барымда-лыг телефилмдер. 52.15 Барымда-лыг телефилмдер. 52.25 Барымда-лыг телефилмдер. 52.35 Барымда-лыг телефилмдер. 52.45 Барымда-лыг телефилмдер. 52.55 Барымда-лыг телефилмдер. 53.05 Барымда-лыг телефилмдер. 53.15 Барымда-лыг телефилмдер. 53.25 Барымда-лыг телефилмдер. 53.35 Барымда-лыг телефилмдер. 53.45 Барымда-лыг телефилмдер. 53.55 Барымда-лыг телефилмдер. 54.05 Барымда-лыг телефилмдер. 54.15 Барымда-лыг телефилмдер. 54.25 Барымда-лыг телефилмдер. 54.35 Барымда-лыг телефилмдер. 54.45 Барымда-лыг телефилмдер. 54.55 Барымда-лыг телефилмдер. 55.05 Барымда-лыг телефилмдер. 55.15 Барымда-лыг телефилмдер. 55.25 Барымда-лыг телефилмдер. 55.35 Барымда-лыг телефилмдер. 55.45 Барымда-лыг телефилмдер. 55.55 Барымда-лыг телефилмдер. 56.05 Барымда-лыг телефилмдер. 56.15 Барымда-лыг телефилмдер. 56.25 Барымда-лыг телефилмдер. 56.35 Барымда-лыг телефилмдер. 56.45 Барымда-лыг телефилмдер. 56.55 Барымда-лыг телефилмдер. 57.05 Барымда-лыг телефилмдер. 57.15 Барымда-лыг телефилмдер. 57.25 Барымда-лыг телефилмдер. 57.35 Барымда-лыг телефилмдер. 57.45 Барымда-лыг телефилмдер. 57.55 Барымда-лыг телефилмдер. 58.05 Барымда-лыг телефилмдер. 58.15 Барымда-лыг телефилмдер. 58.25 Барымда-лыг телефилмдер. 58.35 Барымда-лыг телефилмдер. 58.45 Барымда-лыг телефилмдер. 58.55 Барымда-лыг телефилмдер. 59.05 Барымда-лыг телефилмдер. 59.15 Барымда-лыг телефилмдер. 59.25 Барымда-лыг телефилмдер. 59.35 Барымда-лыг телефилмдер. 59.45 Барымда-лыг телефилмдер. 59.55 Барымда-лыг телефилмдер. 60.05 Барымда-лыг телефилмдер. 60.15 Барымда-лыг телефилмдер. 60.25 Барымда-лыг телефилмдер. 60.35 Барымда-лыг телефилмдер. 60.45 Барымда-лыг телефилмдер. 60.55 Барымда-лыг телефилмдер. 61.05 Барымда-лыг телефилмдер. 61.15 Барымда-лыг телефилмдер. 61.25 Барымда-лыг телефилмдер. 61.35 Барымда-лыг телефилмдер. 61.45 Барымда-лыг телефилмдер. 61.55 Барымда-лыг телефилмдер. 62.05 Барымда-лыг телефилмдер. 62.15 Барымда-лыг телефилмдер. 62.25 Барымда-лыг телефилмдер. 62.35 Барымда-лыг телефилмдер. 62.45 Барымда-лыг телефилмдер. 62.55 Барымда-лыг телефилмдер. 63.05 Барымда-лыг телефилмдер. 63.15 Барымда-лыг телефилмдер. 63.25 Барымда-лыг телефилмдер. 63.35 Барымда-лыг телефилмдер. 63.45 Барымда-лыг телефилмдер. 63.55 Барымда-лыг телефилмдер. 64.05 Барымда-лыг телефилмдер. 64.15 Барымда-лыг телефилмдер. 64.25 Барымда-лыг телефилмдер. 64.35 Барымда-лыг телефилмдер. 64.45 Барымда-лыг телефилмдер. 64.55 Барымда-лыг телефилмдер. 65.05 Барымда-лыг телефилмдер. 65.15 Барымда-лыг телефилмдер. 65.25 Барымда-лыг телефилмдер. 65.35 Барымда-лыг телефилмдер. 65.45 Барымда-лыг телефилмдер. 65.55 Барымда-лыг телефилмдер. 66.05 Барымда-лыг телефилмдер. 66.15 Барымда-лыг телефилмдер. 66.25 Барымда-лыг телефилмдер. 66.35 Барымда-лыг телефилмдер. 66.45 Барымда-лы